

REGIONALNY OŚRODEK
POLITYKI SPOŁECZNEJ
W BIAŁYMSTOKU

***PROGRAM WSPIERANIA RODZINY I SYSTEMU
PIECZY ZASTĘPCZEJ
W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM
NA LATA 2019-2023***

Białystok 2019

Spis treści

Wstęp.....	3
1. Ujęcie działań wobec rodziny w polskim ustawodawstwie	5
1.1. Zadania na poziomie gminy	5
1.1.1. Asystentura rodzinna.....	5
1.1.2. Placówki Wsparcia Dziennego	7
1.1.3. Specjalistyczne poradnictwo rodzinne.....	7
1.1.4. Rodziny Wspierające	8
1.2. Zadania na poziomie powiatów	9
1.2.1. Piecza zastępcza.....	9
1.2.2. Rodzinna piecza zastępcza.....	10
1.2.3. Koordynator rodzinnej pieczy zastępczej	12
1.2.4. Instytucjonalna Piecza Zastępcza.....	13
1.3. Zadania na poziomie samorządu wojewódzkiego	15
1.3.1. Adopcje	15
1.3.2. Regionalna Placówka Opiekuńczo-Terapeutyczna.....	16
2. Założenia Programu	17
2.1. Cele i działania Programu.....	17
2.2. Wdrażanie i upowszechnianie Programu	21
2.3. Realizatorzy Programu	21
2.4. Finansowanie Programu	21
2.5. Monitoring Programu	22
Spis tabel, wykresów i rysunków	23

Wstęp

Rodzina to grupa społeczna stanowiąca podstawowe środowisko wychowawcze dziecka. Na kształtowanie się osobowości młodego człowieka ma wpływ przede wszystkim to, w jakiej rodzinie się urodził, jaka jest jej kultura, uznawane wartości i priorytety, a także przyjmowane przez rodziców style wychowania oraz postawy rodzicielskie. Rodzina oddziałuje na jednostkę najdłużej i pozostawia w niej najgłębsze ślady. To w niej tworzą się pierwsze więzi emocjonalne, wzory zachowań, normy czy zasady postępowania społecznego.

W sytuacji, gdy realizacja funkcji spoczywających na rodzinie jest zagrożona przez pojawiające się trudności życiowe, niezbędne jest udzielenie wsparcia przez instytucje i służby zobligowane do udzielania pomocy rodzinie.

Rozwiązania dotyczące wspierania rodzin przeżywających trudności życiowe związane z opieką i wychowaniem dzieci, a także formy sprawowania pieczy zastępczej reguluje ustawa z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (tj. Dz. U. z 2018 r., poz. 998 z późn.zm). Jej celem jest zapewnienie dziecku stabilnego środowiska wychowawczego oraz wsparcie rodziny w powrocie do prawidłowego funkcjonowania. Artykuł 183 pkt. 2 tejże ustawy zobowiązuje samorząd województwa do opracowywania programu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, który ma stanowić integralną część strategii rozwoju województwa.

Prace nad tworzeniem Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Podlaskim na lata 2019-2023 rozpoczęły się w dniu 24 lipca 2018 roku. Były one koordynowane przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku przy merytorycznym wsparciu Zespołu ds. aktualizacji i monitoringu Strategii Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego, powołanego Uchwałą Nr XLIV/393/17 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 21 grudnia 2017 r.

Prezentowany Program wyznacza cele strategiczne i operacyjne oraz kierunki działań, które mają za zadanie udoskonalić oraz rozwinąć system wspierania rodziny i pieczy zastępczej w województwie podlaskim. Treści zawarte w Programie są odzwierciedleniem zmian legislacyjnych, jakie zostały wprowadzone w ustawie z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Program w swoich działaniach dąży do dostarczenia instrumentów oraz odpowiedniego wsparcia dla prawidłowego funkcjonowania rodzin biologicznych, udzielenia wsparcia oraz pomocy rodzinie znajdującej się w kryzysie, wsparcia w funkcjonowaniu rodziny w pieczy zastępczej, dostarczenia

odpowiednich narzędzi oraz wspieranie kadr pracujących w obszarze wspierania rodziny i pieczy zastępczej w wypełnianiu ich funkcji wobec rodzin.

1. Ujęcie działań wobec rodziny w polskim ustawodawstwie

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemu pieczy zastępczej określa działania, jakie winien podjąć samorząd województwa względem rodzin. Za organizację systemu pomocy dziecku i rodzinie odpowiedzialni są przedstawiciele wszystkich szczebli samorządu. Podział kompetencji w zakresie organizacji wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej jest następujący:

Rys.1. Podział kompetencji w zakresie organizacji wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej

GMINA	PRACA Z RODZINĄ POMOC W OPIECE I WYCHOWANIU DZIECKA
POWIAT	RODZINNA PIECZA ZASTĘPCZA INSTYTUCJONALNA PIECZA ZASTĘPCZA USAMODZIELNIENIE MŁODZIEŻY
SAMORZĄD WOJEWÓDZKI	ADOPCJE REGIONALNE PLACÓWKI OPIEKUŃCZO – TERAPEUTYCZNE INTERWENCYJNE OŚRODKI PREADOPCYJNE

1.1. Zadania na poziomie gminy

Zadania na poziomie gminy określone ustawą to przede wszystkim:

- asystentura rodziny,
- działania placówek wsparcia dziennego,
- rodziny wspierające,
- pomoc instytucji lokalnych działających na rzecz dziecka i rodziny.

1.1.1. Asystentura rodzinna

Asystent rodziny jest podstawowym elementem systemu. Do jego zadań należy opieka i praca z rodziną wychowującą dzieci. Jego działania mają koncentrować się na zażegnaniu kryzysu, a przede wszystkim na zatrzymaniu dzieci w rodzinie. Poniższe dane wskazują na ilość asystentów rodziny w poszczególnych województwach.

Tab.1. Asystenci rodziny wg województw w latach 2014-2017

Województwo	Liczba asystentów rodziny w województwie					Liczba gmin województwie	Procent gmin w województwie, w których zatrudniono asystenta			
	2014	2015	2016	2017	dynamika rok 2016 =100		2014	2015	2016	2017
Dolnośląskie	223	277	295	302	102	169	74	96	98	98
Kujawsko-pomorskie	211	249	249	248	100	144	76	97	99	94
Lubelskie	244	268	273	262	96	213	77	92	92	92
Lubuskie	131	135	130	134	103	82	94	99	98	96
Łódzkie	190	220	232	254	109	177	72	87	88	88
Małopolskie	241	271	301	320	106	182	85	92	96	98
Mazowieckie	402	446	453	445	98	314	76	91	95	90
Opolskie	67	86	97	97	100	71	69	93	96	96
Podkarpackie	194	225	212	216	102	160	79	94	94	96
Podlaskie	90	112	124	129	104	118	44	65	69	72
Pomorskie	234	249	242	238	98	123	94	100	100	99
Śląskie	299	355	394	408	104	167	75	89	93	93
Świętokrzyskie	143	150	149	143	96	102	89	99	99	95
Warmińsko-mazurskie	216	206	201	184	92	116	87	99	99	97
Wielkopolskie	291	349	342	385	113	226	80	95	95	96
Zachodniopomorskie	217	218	211	211	100	114	95	99	96	98
RAZEM	3 393	3 816	3 905	3 976	102	2 478	79	93	94	94

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2017 (stan na dzień 31 grudnia).

W 2017 r., w Polsce zatrudnionych było 3 905 asystentów rodziny. Na terenie województwa podlaskiego 72% gmin zatrudniało asystentów rodziny, a ich całkowita liczba wynosiła 129. W 2017 r. 5 179 rodzin (19 978 osób) korzystało z pomocy i wsparcia ze względu na bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Asystenci rodziny świadczyli swoje usługi na rzecz 1 299 z nich. Oznacza to, że średnio na jednego asystenta przypadało 10 rodzin. Asystent rodziny to nowy zawód, który prężnie się rozwija. Jeszcze w 2014 r., w zawodzie tym, na terenie województwa podlaskiego zatrudnionych było zaledwie 90 osób. Mimo to liczba asystentów rodziny w stosunku do liczby potrzebujących jest wciąż niewystarczająca. Trud pracy asystenta rodziny wynika ze zmiennych standardów pracy oraz zmian zachodzących w postrzeganiu i funkcjonowaniu rodziny. Każda z rodzin objętych asystenturą wymaga indywidualnego podejścia a proces zachodzących w niej zmian jest długi, żmudny i nie gwarantuje sukcesu. W związku z tym wielu asystentów zmaga się z wypaleniem zawodowym. Stałe podnoszenie kwalifikacji asystentów rodziny oraz

umożliwienie im udziału w superwizji celem zachowania i wzmocnienia kompetencji zawodowych przyczyni się do podniesienia jakości świadczonej przez nich pomocy oraz zmniejszenia zjawiska wypalenia zawodowego.

1.1.2. Placówki Wsparcia Dziennego

Placówki wsparcia dziennego pełnią ważną rolę w sferze opieki i wychowania dzieci. Ich zadaniem jest pomoc rodzinom z trudnościami w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, poprzez organizowanie dzieciom czasu wolnego, wspieranie ich edukacji szkolnej oraz rozwoju zainteresowań, a także pracę terapeutyczną.

Tab.2. Placówki wsparcia dziennego na terenie województwa podlaskiego w latach 2015-2017

Wyszczególnienie	Lata		
	2015	2016	2017
Liczba placówek	53	60	59
Liczba miejsc w placówkach	1417	1582	1606
Liczba osób uczęszczających	1514	1643	1514

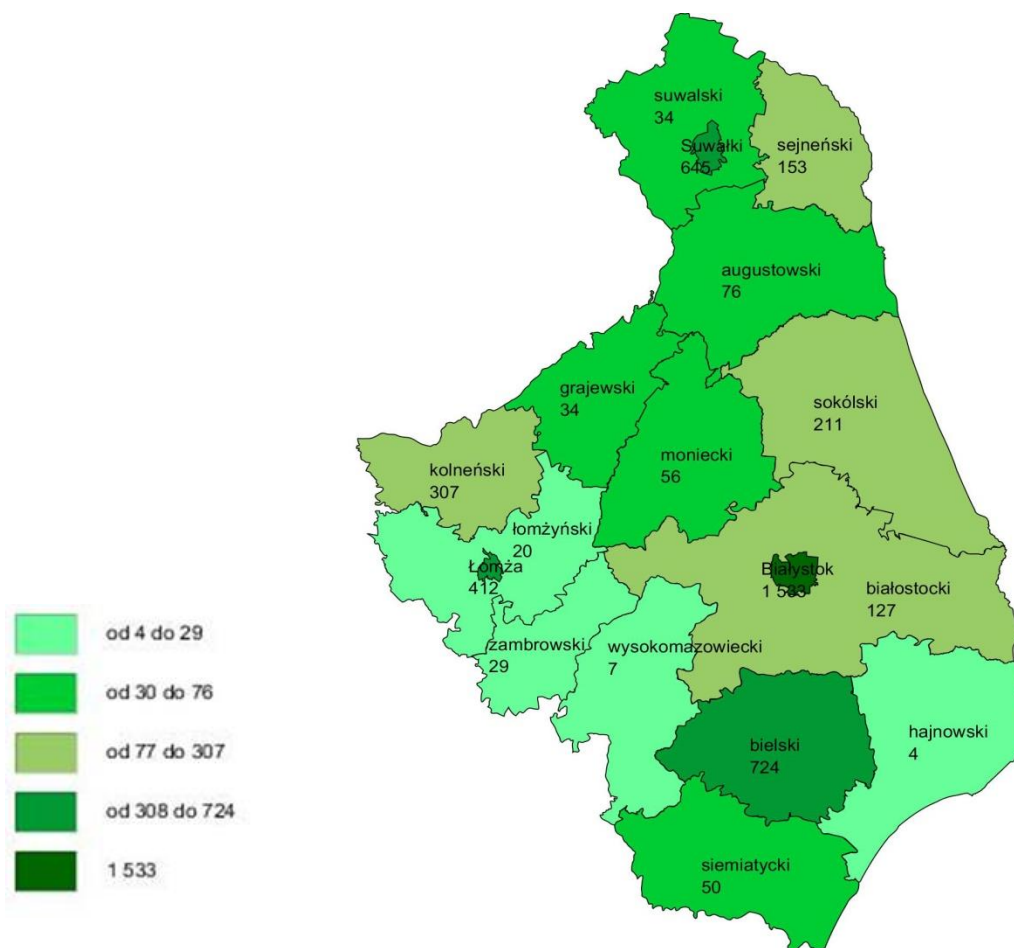
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Oceny Zasobów Pomocy Społecznej w województwie podlaskim.

W 2017 r. na terenie województwa podlaskiego istniało 59 placówek wsparcia dziennego. Ogółem dysponowały one 1 606 miejscami, a liczba umieszczonych w nich dzieci wynosiła 1 514. W porównaniu do 2015 r. liczba placówek wsparcia dziennego wzrosła o 6, zaś liczba miejsc w placówkach o 189. W 2016 r. zanotowano nagły wzrost liczby osób uczęszczających do placówek wsparcia dziennego. Prawdopodobną przyczyną tego zjawiska była zmiana ustawy o systemie oświaty w zakresie ustanowienia obowiązku szkolnego dla 6-ścio latków.

1.1.3. Specjalistyczne poradnictwo rodzinne

Rodziny doświadczające trudności życiowych, bądź wymagające wsparcia w zakresie opiekuńczo-wychowawczym mogą otrzymać pomoc w postaci poradnictwa specjalistycznego (m.in. prawnego, psychologicznego, rodzinnego). W 2018 r. na terenie województwa podlaskiego istniało 48 jednostek poradnictwa specjalistycznego (stan 15.06.2018 r.).

Rys.2. Liczba rodzin z terenu województwa podlaskiego objętych poradnictwem specjalistycznym w 2017 r.

Źródło: Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Podlaskim w 2017 roku, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Białymstoku.

W 2017 r. z poradnictwa specjalistycznego skorzystało 4 422 rodzin z terenu województwa podlaskiego. Zanotowana liczba osób w tych rodzinach to 12 851. W porównaniu do 2016 r. liczba rodzin, którym udzielono poradnictwa była niższa o 604.

Rozwój poradnictwa specjalistycznego oraz rozszerzenie oferty świadczonych porad zapewniłoby wszechstronną pomoc rodzinom borykającym się z trudnościami w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oraz wpłynęłoby na zwiększenie liczby rodzin korzystających z tej formy pomocy.

1.1.4. Rodziny Wspierające

Wsparcia rodzinie przeżywającej kryzys w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych może udzielić rodzina wspierająca. Przy współdziałaniu asystenta pomaga ona w:

- opiece i wychowaniu dziecka;
- prowadzeniu gospodarstwa domowego;
- kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

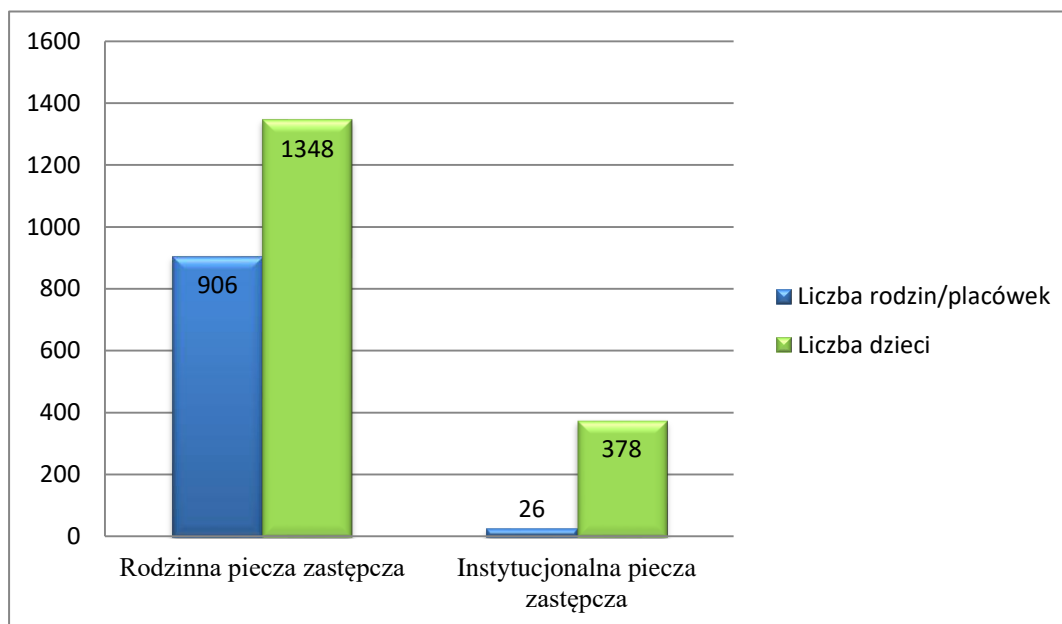
Obszar działań rodziny wspierającej określa i akceptuje rodzina wspierana w zależności od potrzeb. Osoby, które chcą tworzyć rodzinę wspierającą mogą pochodzić z najbliższego otoczenia. Według danych z Oceny Zasobów Województwa Podlaskiego w 2017 r. na terenie województwa funkcjonowało 10 rodzin wspierających.

1.2. Zadania na poziomie powiatów

1.2.1. Piecza zastępcza

W niektórych rodzinach niewydolnych wychowawczo udzielenie wsparcia bywa niewystarczające. W takich sytuacjach, kierując się dobrem dziecka, umieszcza się je w pieczy zastępczej. Piecza zastępcza jest okresową formą opieki nad dzieckiem. Do jej zadań należy dążenie do ponownej integracji dziecka z rodziną naturalną. Jednakże istnieją sytuacje, w których dobro dziecka wymaga pozostawienia go w tej formie opieki, aż do uzyskania pełnoletności. Postanowieniem sądu dziecko może być umieszczone w jednej z dwóch form pieczy zastępczej: rodzinnej pieczy zastępczej bądź instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Wyk.1. Piecza zastępcza w województwie podlaskim w 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Oceny Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Podlaskim w 2017 roku oraz Rejestru wolnych miejsc w placówkach opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówkach opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych.

1.2.2. Rodzinna piecza zastępcza

Rodzinna piecza zastępcza zapewnia całodobową opiekę i wychowanie dzieciom pozbawionym częściowo lub całkowicie opieki rodzicielskiej. Rodzinna piecza zastępcza dzieli się na rodziny zastępcze w skład których wchodzi: rodziny zastępcze spokrewnione, rodziny zastępcze niezawodowe i rodziny zastępcze zawodowe oraz rodzinne domy dziecka.

Tab.3. Liczba podmiotów rodzinnych form pieczy zastępczej wg województw (stan na 31 grudnia 2017 r.)

LP.	Województwo	Rodziny zastępcze spokrewnione	Rodziny zastępcze niezawodowe	Rodziny zastępcze zawodowe	Rodzinne domy dziecka	Ogółem
1.	Dolnośląskie	2 659	1 080	148	66	3 953
2.	Kujawsko-pomorskie	1 331	676	118	38	2 163
3.	Lubelskie	1 110	485	88	15	1 698
4.	Lubuskie	899	411	95	12	1 417
5.	Łódzkie	1 952	843	138	35	2 968
6.	Małopolskie	1 235	622	165	25	2 047
7.	Mazowieckie	2 800	1 262	162	43	4 267
8.	Opolskie	639	323	46	20	1 028
9.	Podkarpackie	736	458	89	5	1 288
10.	Podlaskie	575	266	57	8	906
11.	Pomorskie	1 431	687	193	97	2 408
12.	Śląskie	3 364	1 599	258	86	5 307
13.	Świętokrzyskie	660	285	34	15	994
14.	Warmińsko-mazurskie	1 171	554	130	25	1 880
15.	Wielkopolskie	1 746	1 060	241	21	3 068
16.	Zachodniopomorskie	1 687	617	124	57	2 485
RAZEM		23 995	11 228	2 086	568	37 877

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2016 – 2017 (stan na dzień 31 grudnia 2017r.).

W 2017 r., w Polsce istniało 37 877 podmiotów rodzinnych form pieczy zastępczej. Na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało 898 rodzin zastępczych oraz 8 rodzinnych domów dziecka. Wśród rodzin zastępczych największą liczbę stanowiły rodziny zastępcze spokrewnione (575 rodzin), natomiast najmniejszą rodziny zawodowe (57 rodzin w tym 2 specjalistyczne). Ogółem w 2017 r. na terenie województwa podlaskiego istniało 906 podmiotów rodzinnych form pieczy zastępczej, a więc najmniej w całej Polsce. Co raz mniej rodzin w województwie podlaskim decyduje się na zostanie podmiotem pieczy zastępczej. Najprawdopodobniej przyczyną tego jest panująca wśród społeczeństwa opinia dotycząca tego typu rodzin. Rodziny zastępcze są często stygmatyzowane przez społeczeństwo. Uważa się, że rodziny te decydują się na pełnienie swojej funkcji głównie

ze względów finansowych, a nie z dbałości o dobro dziecka, co w większości przypadków jest niezgodne z prawdą. Dlatego też bardzo ważna jest promocja idei pieczy zastępczej wśród społeczeństwa. Dzięki niej zmieni się jego postrzeganie względem rodzin, które decydują się na podjęcie trudu bycia rodziną zastępczą. Ponadto wspieranie i rozwijanie umiejętności podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej przyczyni się do wzrostu ich liczby i poziomu kompetencji.

Tab.4. Liczba dzieci w poszczególnych formach rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2016-2017 wg województw

Województwo	Rodziny zastępcze spokrewnione		Rodziny zastępcze niezawodowe		Rodziny zastępcze zawodowe		Rodzinne domy dziecka		Ogółem	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
Dolnośląskie	3473	3384	1396	1348	474	470	372	428	5715	5630
Kujawsko-pomorskie	1798	1722	934	910	325	333	219	253	3276	3218
Lubelskie	1507	1468	660	633	252	287	78	109	2497	2497
Lubuskie	1188	1132	592	527	322	300	63	87	2165	2046
Łódzkie	2564	2543	1106	1048	361	346	186	224	4217	4161
Małopolskie	1638	1592	805	831	388	400	159	163	2990	2986
Mazowieckie	3743	3603	1624	1636	491	511	256	271	6114	6021
Opolskie	818	792	423	422	125	142	127	118	1493	1474
Podkarpackie	1024	974	637	627	242	249	28	24	1931	1874
Podlaskie	790	760	367	361	162	171	53	56	1372	1348
Pomorskie	1868	1839	1025	952	512	559	586	617	3991	3967
Śląskie	4309	4193	2203	2113	858	884	507	572	7877	7762
Świętokrzyskie	867	865	361	367	118	106	73	86	1419	1424
Warmińsko-mazurskie	1556	1499	768	780	418	409	182	164	2924	2852
Wielkopolskie	2336	2311	1518	1456	766	780	113	131	4733	4678
Zachodniopomorskie	2168	2139	849	827	456	408	357	409	3830	3783
RAZEM	31647	30816	15268	14838	6270	6355	3359	3712	56544	55721

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2016 – 2017 (stan na dzień 31 grudnia 2017r.).

W 2017 r., w Polsce 55 721 dzieci przebywało w rodzinnej pieczy zastępczej. Na terenie województwa podlaskiego 1 292 dzieci zostało umieszczonych w rodzinach zastępczych, zaś 56 dzieci w rodzinnych domach dziecka. Spośród dzieci przebywających w rodzinach zastępczych 760 przebywało w rodzinach zastępczych spokrewnionych, 361 w rodzinach zastępczych niezawodowych oraz 171 w rodzinach zastępczych zawodowych. Oznacza to, że w stosunku do 2016 r. liczba dzieci umieszczanych w rodzinnej pieczy zastępczej zmalała. Głównymi przyczynami umieszczenia dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej są niewydolność opiekuńczo-wychowawcza rodziców, pólseroctwo lub sieroctwo.

1.2.3. Koordynator rodzinnej pieczy zastępczej

Koordynator rodzinnej pieczy zastępczej zatrudniany jest przez organizatora rodzinnej pieczy zastępczej. Jego zadaniem jest wspieranie rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka w codziennych obowiązkach oraz dążenie do integracji rodzin i dzieci.

Tab.5. Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2014-2017

Województwo	Liczba powiatów	Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej				
		2014	2015	2016	2017	Dynamika rok 2016 = 100
Dolnośląskie	30	100	163	164	178	109
Kujawsko-pomorskie	23	63	79	81	81	100
Lubelskie	24	46	64	70	69	99
Lubuskie	14	38	62	72	72	100
Łódzkie	24	81	109	119	110	92
Małopolskie	22	62	91	90	84	93
Mazowieckie	42	126	175	182	193	106
Opolskie	12	19	35	34	35	103
Podkarpackie	25	47	70	73	76	104
Podlaskie	17	31	47	44	48	109
Pomorskie	20	81	121	123	119	97
Śląskie	36	146	198	198	199	101
Świętokrzyskie	14	37	53	60	65	108
Warmińsko-mazurskie	21	58	95	95	97	102
Wielkopolskie	35	79	141	147	198	135
Zachodniopomorskie	21	78	94	91	101	111
RAZEM	380	1 092	1 597	1 643	1 725	105

Źródło: Opracowanie MRPiPS na podstawie sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej z lat 2014 – 2017 (stan na dzień 31 grudnia 2017 r.).

W 2017 r., w Polsce zatrudnionych było 1 725 koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej. Na terenie województwa podlaskiego liczba koordynatorów stale wzrasta i w 2017 r. wynosiła 48 (o 17 więcej niż w 2014 r.). Mimo to liczba ta jest nadal niewystarczająca. W porównaniu do innych województw, województwo podlaskie zajmuje pod tym względem przedostatnie miejsce. Dlatego też warto byłoby skupić się na promocji i wspieraniu pracy koordynatora pieczy zastępczej. Dzięki temu wzrosłaby liczba osób pracujących w tym zawodzie. Ponadto warto zadbać o uspołnienie działań asystentów rodziny i koordynatorów pieczy zastępczej oraz stałą współpracę obu podmiotów. Dzięki temu ich praca będzie bardziej efektywna i szeroko falowa.

1.2.4. Instytucjonalna Piecza Zastępcza

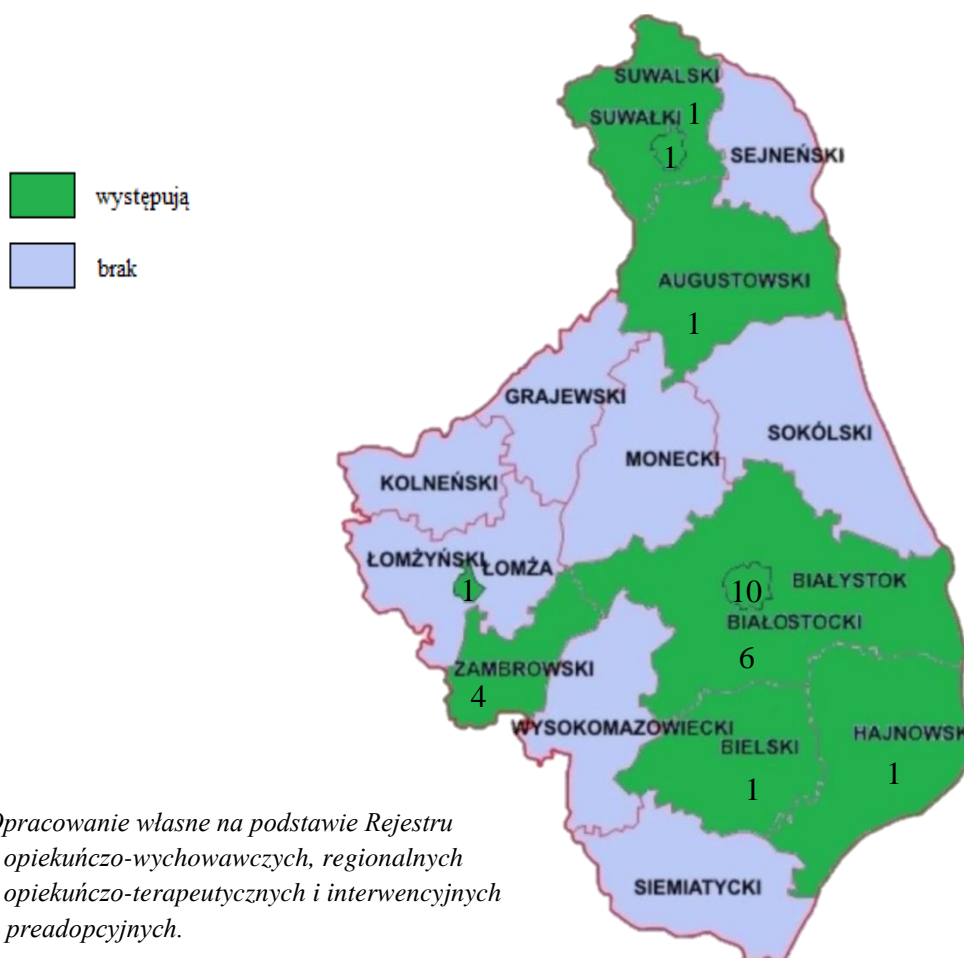
Instytucjonalną pieczę zastępczą tworzą placówki opiekuńczo-wychowawcze, które pełnią całodobową opiekę nad dziećmi pochodzącymi z rodzin niewydolnych wychowawczo. Ich celem jest zabezpieczenie dobra dziecka w sytuacji, w której nie może być ono umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej oraz dążenie do reintegracji dziecka z rodziną naturalną. Podobnie, jak w przypadku rodzinnej pieczy zastępczej w placówkach opiekuńczo-wychowawczych dzieci mogą przebywać do ukończenia pełnoletności bądź w przypadku kontynuacji edukacji szkolnej do ukończenia 25 roku życia.

Wyróżnia się następujące typy placówek:

- interwencyjne;
- socjalizacyjne;
- rodzinne;
- specjalistyczno-terapeutyczne.

Warto zanotować, że jedna placówka może łączyć kilka typów.

Rys.3. Rozmieszczenie placówek opiekuńczo-wychowawczych na terenie województwa podlaskiego w 2019 r.

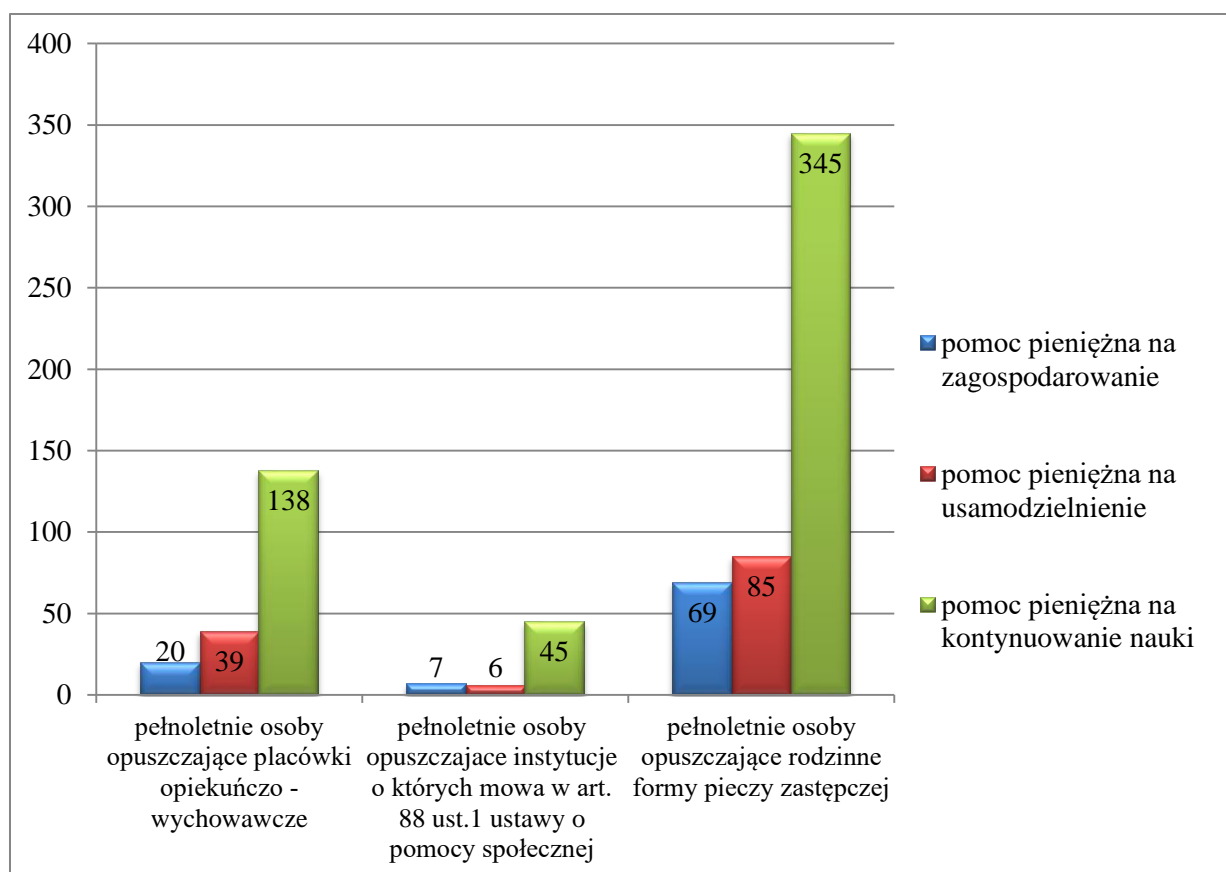
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Rejestru placówek opiekuńczo-wychowawczych, regionalnych placówek opiekuńczo-terapeutycznych i interwencyjnych ośrodków preadopcyjnych.

W 2017 r. na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało 26 placówek opiekuńczo-wychowawczych. Obejmowały one opieką 469 dzieci. Natomiast w 2018 r. na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało 29 placówek opiekuńczo-wychowawczych, które dysponowały 490 miejscami. Od stycznia 2019 r. ponownie funkcjonuje 26 placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Głównymi przyczynami umieszczania dzieci w instytucjonalnej pieczy zastępczej są: niewydolność opiekuńczo-wychowawcza rodziców oraz ich uzależnienie (w szczególności od alkoholu).

Ostatnim etapem przebywania młodzieży w pieczy zastępczej jest proces usamodzielnienia. Jego celem jest przygotowanie osób pełnoletnich do samodzielnego funkcjonowania oraz zapewnienie im integracji ze środowiskiem.

Wyk.2. Liczba osób objętych wsparciem PCPR z tytułu usamodzielnienia w 2017 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Oceny Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Podlaskim w 2017 roku.

W 2017 roku powiatowe centra pomocy rodzinie przeprowadziły łącznie 817 indywidualnych programów usamodzielnienia. Z analizy danych liczbowych zawartych w Ocenie Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Podlaskim wynika, że w 2017 r.

406 osób pełnoletnich opuściło rodzinne formy pieczy zastępczej oraz 169 osób pełnoletnich opuściło placówki opiekuńczo-wychowawcze. W związku z tym udzielono im wsparcia na łączną kwotę 2 871 875 zł.

Powiatowe centra pomocy rodzinie mogą udzielić wsparcia osobom pełnoletnim opuszczającym pieczę zastępczą, w trzech formach:

- pomoc pieniężna na usamodzielnienie,
- pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki,
- pomoc pieniężna na zagospodarowanie.

Do zadań powiatowych centrów pomocy rodzinie należy również wsparcie osób pełnoletnich opuszczających instytucje, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej.¹ W 2017 r. udzielono wsparcia 51 osobom pełnoletnim opuszczającym tego typu instytucje na ogólną kwotę 168 926 zł.

Niezbędnym elementem procesu usamodzielnienia jest udzielenie młodzieży wsparcia w zakresie uzyskania odpowiednich warunków mieszkaniowych. W 2017 r. na terenie województwa podlaskiego istniało 19 mieszkań chronionych. Dysponowały one 62 miejscami, a schronienie w nich znalazło 46 osób.

1.3. Zadania na poziomie samorządu wojewódzkiego

1.3.1. Adopcje

W strukturze Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku funkcjonuje Ośrodek Adopcyjny. Jest on odrębną komórką organizacyjną, umiejscowioną w dwóch lokalizacjach: Białymstoku oraz Łomży. Przedmiotem jego działalności jest prowadzenie procedur przysposobienia oraz diagnozowanie i przygotowanie osób zgłaszających gotowość do adopcji dziecka. Ponadto Ośrodek Adopcyjny został wyznaczony przez Marszałka Województwa Podlaskiego do prowadzenia wojewódzkiego banku danych o dzieciach z terenu województwa podlaskiego, oczekujących na przysposobienie.

W 2018 r. do Ośrodka Adopcyjnego zgłoszono 134 dzieci z uregulowaną sytuacją prawną. Decyzją Komisji Kwalifikacyjnej Ośrodka 37 dzieci zakwalifikowano do przysposobienia. W stosunku do pozostałych dzieci Komisja nie podjęła takiej decyzji ze względu na silne więzi łączące małoletnich z dotychczasowymi opiekunami bądź

¹ Osoba pełnoletnia opuszczająca dom pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy, specjalny ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii zapewniający całodobową opiekę i młodzieżowy ośrodek wychowawczy.

z powodu braku zgody małoletnich powyżej 13 roku życia na umieszczenie w rodzinie adopcyjnej. Każdemu z zakwalifikowanych dzieci została sporządzona diagnoza psychologiczno-pedagogiczna, podczas której ustalono specyfikę ich potrzeb w kontekście prawidłowego doboru rodziny oraz dokonano oceny stopnia możliwości nawiązania przez nich więzi emocjonalnej w nowej rodzinie. Ponadto Ośrodek Adopcyjny przeprowadził 634 badania psychologiczno-pedagogiczne, 54 wywiady adopcyjne, 315 sesji diagnostyczno-konsultacyjnych, a także udzielił 576 porad kandydatom do przysposobienia dziecka oraz 184 porad postadopcyjnych. W szkoleniach prowadzonych przez Ośrodek Adopcyjny w 2018 r. udział wzięło 48 kandydatów na rodziców adopcyjnych oraz 14 kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka.

W wyniku pracy Ośrodka Adopcyjnego, w 2018 r. do Sądów Rejonowych Wydziałów Rodziny i Nieletnich złożono wnioski o adopcję 51 dzieci, a prawomocnym postanowieniem Sądu przysposobionych zostało 56 dzieci. Ponadto Ośrodek Adopcyjny udzielił wsparcia 3 kobietom sygnalizującym zamiar oddania dziecka do adopcji bezpośrednio po porodzie w wyniku, czego żadna z matek nie zrealizowała swojego zamiaru.

W ciągu całego 2018 r. w wojewódzkim banku danych na przysposobienie oczekiwało 42 dzieci, z czego 8 dzieci przysposobiono, 1 osiągnęło pełnoletność, a 1 cofnięto kwalifikacje do przysposobienia z powodu braku jego zgody na adopcję. Na koniec roku w ewidencji banku na adopcję nadal oczekiwało 32 dzieci. W przypadku 15 dzieci dokumentację przekazano do ośrodków adopcyjnych prowadzących wojewódzkie banki danych w pozostałych województwach celem poszukiwania im rodzin na terenie całego kraju. Ponadto dokumentację 9 dzieci przekazano do centralnego banku danych celem zakwalifikowania ich do przysposobienia międzynarodowego. Pięcioro z nich otrzymało kwalifikację do adopcji zagranicznej. Na terenie całego kraju do banków danych skierowano 603 karty dzieci. W celu nawiązania kontaktu, do 8 dzieci skierowano rodziny z terenu województwa podlaskiego. Wobec 3 z nich orzeczono adopcję.

1.3.2. Regionalna Placówka Opiekuńczo-Terapeutyczna

Od 2016 r. na terenie województwa podlaskiego funkcjonuje Regionalna Placówka Opiekuńczo-Terapeutyczna. Dysponuje ona 21 miejscami i przeznaczona jest dla dzieci, które ze względu na stan zdrowia wymagają stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji w związku, z czym nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej. Celem działalności Placówki jest między innymi zapewnienie dzieciom: całodobowej specjalistycznej opieki i wychowania, rehabilitacji, działań

terapeutycznych, świadczeń zdrowotnych oraz zaspokojenie niezbędnych potrzeb, kształcenia i wychowania. Według danych z 2019 r. w placówce przebywa 15 dzieci.

2. Założenia Programu

2.1. Cele i działania Programu

Cele Programu są kompatybilne ze Strategią Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 (cel strategiczny III: Jakość życia), Strategią Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego oraz celami krajowymi i europejskimi znajdujących się w:

- Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.),
- Ustawie o samorządzie województwa (Dz. U. 2001 nr 142 poz. 1590 z późn. zm.),
- Ustawie o pomocy społecznej (Dz. U. z 2013r., poz. 182 z późn. zm.),
- Ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. 2005 r. nr 180, poz. 1493 z późn. zm.),
- Europejskiej Karcie Społecznej (Dz. U. 1999 nr 8 poz. 67),
- Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka.

W Programie określono obszary strategiczne oraz wypracowano cele operacyjne i działania, wokół których będą koncentrowały się zadania podmiotów zaangażowanych w jego realizację. Warunkiem efektywności tych działań jest skoordynowana współpraca pomiędzy instytucjami różnych szczebli, organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami działającymi w tym obszarze. Cele strategiczne Programu zostały określone w następujących obszarach:

CEL STRATEGICZNY I: WSPARCIE PODLASKICH RODZIN W WYPEŁNIANIU FUNKCJI OPIEKUŃCZO - WYCHOWAWCZYCH**Cel operacyjny 1: Kreowanie i promowanie działań wspierających prawidłowe funkcjonowanie rodzin**

Działania:	Wskaźniki:	Źródło:
Organizowanie działań dotyczących prawidłowego funkcjonowania rodziny: warsztaty, szkolenia, konferencje, kampanie itp.	Liczba zorganizowanych przez ROPS w Białymstoku działań w obszarze funkcjonowania rodziny	ROPS w Białymstoku
Wspieranie i upowszechnianie nowych form i metod pracy z dzieckiem i rodziną: upowszechnianie idei wychowania bez przemocy, rodzicielstwa bliskości itp.	Liczba zamieszczonych na stronie internetowej ROPS w Białymstoku informacji dotyczących nowych form i metod pracy z dzieckiem i rodziną	ROPS w Białymstoku/ strona internetowa www.rops-bialystok.pl
Współpraca z organizacjami, instytucjami, podmiotami kościelnymi itp., w zakresie wspierania rodzin	Liczba dotacji udzielonych przez ROPS w Białymstoku w zakresie wspierania rodziny	ROPS w Białymstoku
Organizacja i promocja form rodzinnego spędzania czasu, w tym Podlaskich Dni Rodziny	Liczba przedsięwzięć zorganizowanych przez samorządy, instytucje i organizacje pozarządowe w ramach Podlaskich Dni Rodziny	ROPS w Białymstoku

Cel operacyjny 2: Realizacja działań mających na celu wsparcie rodziny w kryzysie

Działania:	Wskaźniki:	Źródło:
Inicjowanie i wspieranie funkcjonowania placówek udzielających kompleksowego i profesjonalnego wsparcia rodzin w kryzysie	Liczba jednostek specjalistycznego poradnictwa	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
Promowanie korzystania z form kompleksowego wsparcia rodziny w kryzysie: poradnictwo rodzinne, mediacja, terapia rodzin, grupy wsparcia itp.	Liczba osób korzystających z poradnictwa specjalistycznego Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
Promowanie i wspieranie działań na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży	Liczba dzieci i młodzieży objętych wsparciem na rzecz wyrównywania szans edukacyjnych	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej

CEL STRATEGICZNY II: WSPARCIE SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ NA TERENIE WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

Cel operacyjny 1: Realizacja działań wspierających system pieczy zastępczej

Działania:	Wskaźniki:	Źródło:
Organizacja, wpieranie i promowanie działań na rzecz upowszechnienia idei pieczy zastępczej oraz rozwiązań pomocowych dla rodzin zastępczych i osób prowadzących rodzinne domy dziecka	Liczba rodzin zastępczych oraz liczba rodzinnych domów dziecka	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
	Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych oraz liczba dzieci umieszczonych w rodzinnych domach dziecka	
Szkolenia rodzin zastępczych w zakresie prawidłowego funkcjonowania rodziny, jak również problemów, dysfunkcji, barier pojawiających się życiu takiej rodziny	Liczba przeszkolonych rodzin zastępczych	Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku
Wspieranie rodzin po przysposobieniu dziecka	Liczba udzielonych porad rodzinom adopcyjnym	ROPS w Białymstoku Ośrodek Adopcyjny

Cel operacyjny 2: Wyznaczanie kierunków działań podmiotów i instytucji na rzecz działań w obszarze wspierania rodziny i pieczy zastępczej

Działania:	Wskaźniki:	Źródło:
Inicjowanie działań na rzecz deinstytucjonalizacji systemu pieczy zastępczej	Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych	Podlaski Urząd Wojewódzki w Białymstoku
	Liczba dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych	
	Liczba rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
	Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych i rodzinnych domach dziecka	
Inicjowanie, propagowanie i współdziałanie w tworzeniu lokalnych form integracyjnych, grup nieformalnych i organizacji działających na rzecz rodzin	Liczba świetlic i klubów	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
Wspieranie rozwoju asystentury rodzinnej oraz innych form wspierania funkcjonowania rodzin	Liczba asystentów rodziny	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
	Liczba rodzin objętych asystenturą	
Promowanie i wspieranie działań koordynatorów pieczy zastępczej	Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej

CEL STRATEGICZNY III: PODNOSZENIE POZIOMU KOMPETENCJI KADR WSPIERANIA RODZINY I SYSTEMU PIECZY ZASTĘPCZEJ

Cel operacyjny 1: Podnoszenie poziomu wiedzy i umiejętności kadr systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej

Działania:	Wskaźniki:	Źródło:
Organizacja działań podnoszących poziom wiedzy oraz kompetencji jednostek organizacyjnych systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej w postaci szkoleń, warsztatów, konferencji	Liczba szkoleń, warsztatów, konferencji podnoszących poziom wiedzy oraz kompetencji jednostek organizacyjnych systemu wspierania rodziny i pieczy zastępczej	ROPS w Białymstoku
Organizacja szkoleń wyjazdowych umożliwiających wymianę doświadczeń międzyinstytucjonalnych oraz poznanie innowacyjnych zasobów infrastrukturalnych (poznanie sposobu funkcjonowania i finansowania)	Liczba zorganizowanych szkoleń wyjazdowych	ROPS w Białymstoku
	Liczba uczestników szkoleń wyjazdowych	
Organizacja szkoleń, seminariów, platformy wymiany doświadczeń w zakresie realizacji ustawy o wspieraniu rodziny	Liczba zorganizowanych szkoleń, seminariów, platformy wymiany doświadczeń w zakresie realizacji ustawy o wspieraniu rodziny	ROPS w Białymstoku
Wdrożenie stałej superwizji, coachingów koordynatorów, asystentów, mediatorów, streetworkerów itp.	Liczba wdrożonych superwizji, coachingów koordynatorów, asystentów, mediatorów, streetworkerów itp.	ROPS w Białymstoku ²

² Jeśli w konsekwencji zmian ustawowych lub innych, dany wskaźnik nie będzie możliwy do weryfikacji, ROPS w Białymstoku zaproponuje nowe wskaźniki aktualnie dostępne w OZPS lub innych rejestrach, które pozwolą ocenić stopień realizacji celów operacyjnych Programu.

2.2. Wdrażanie i upowszechnianie Programu

Wdrażanie Programu będzie miało charakter ciągły i otwarty. W związku z tym nie narzuca się działań na poszczególne lata jego obowiązywania. Harmonogram realizacji działań objętych Programem będzie opracowywany corocznie z uwzględnieniem posiadanych środków finansowych w każdym roku budżetowym.

Działania związane z informacją i upowszechnieniem Programu należą do kompetencji Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Białymstoku. Będą one podejmowane we współpracy z instytucjami pomocy i integracji społecznej szczebla powiatowego i gminnego, a także z podmiotami, służbami i organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

2.3. Realizatorzy Programu

Warunkiem efektywności działań zawartych w Programie jest skoordynowana współpraca wszystkich realizatorów Programu Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej w Województwie Podlaskim na lata 2019-2023, tj.:

- samorządu województwa i jego jednostek organizacyjnych;
- samorządów powiatowych i gminnych oraz ich jednostek organizacyjnych;
- innych jednostek organizacyjnych pomocy i integracji społecznej;
- administracji rządowej (m.in. Policji, Sądów);
- organizacji pozarządowych, instytucji i organizacji kościelnych, związków wyznaniowych;
- mediów, wolontariuszy.

2.4. Finansowanie Programu

Podstawowymi źródłami finansowania Programu będą:

- budżet państwa;
- środki finansowe samorządu województwa, powiatów i gmin;
- środki zewnętrzne, w tym fundusze strukturalne;
- środki pozyskiwane przez organizacje pozarządowe.

Zakres i realizacja zadań ujętych w Programie będzie uzależniona od wielkości posiadanych środków finansowych przewidzianych w każdym roku budżetowym.

2.5. Monitoring Programu

Monitoring Programu opierać się będzie na ocenie poziomu realizacji celów operacyjnych określonych w Programie na podstawie informacji sprawozdawczych i dostępnych danych statystycznych. W procesie monitorowania podstawowymi źródłami informacji będą następujące elementy:

- wskaźniki określone dla poszczególnych działań, pozwalające zmierzyć poziom zaawansowania realizacji celów operacyjnych oraz kierunek zmian (doboru wskaźników dokonano w oparciu o dostępność źródła danych do monitorowania);
- dane statystyczne (dostępne w bazach statystycznych oraz rejestrach Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego);
- informacje sprawozdawcze będące opisowym podsumowaniem konkretnych działań służących realizacji celów operacyjnych.

W celu oceny wdrażanego Programu co 2 lata prowadzony będzie monitoring określonych w Programie wskaźników. Wskaźnikami bazowymi będą dane pozyskane na podstawie wyników monitoringu za rok 2019. Monitoring będzie pokazywał wartość wskaźnika w danym roku oraz dynamikę zmian w stosunku do roku bazowego. Docelowa wartość wskaźnika zostanie wyliczona w roku, do którego założono realizację Programu. Sformułowanie wniosków do osiągniętych rezultatów umożliwi dokonanie modyfikacji w odniesieniu do przyszłych kierunków działań.

Spis tabel, wykresów i rysunków

Tab.1. Asystenci rodziny wg województw w latach 2014-2017.....	6
Tab.2. Placówki wsparcia dziennego na terenie województwa podlaskiego w latach 2015-2017.....	7
Tab.3. Liczba podmiotów rodzinnych form pieczy zastępczej wg województw (stan na 31 grudnia 2017 r.).....	10
Tab.4. Liczba dzieci w poszczególnych formach rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2016-2017 wg województw.....	10
Tab.5. Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2014-2017.....	12
<hr/>	
Wyk.1. Piecza zastępcza w województwie podlaskim w 2017 r.	9
Wyk.2. Liczba osób objętych wsparciem PCPR z tytułu usamodzielnienia w 2017 r.	14
<hr/>	
Rys.1. Podział kompetencji w zakresie organizacji wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej	5
Rys.2. Liczba rodzin z terenu województwa podlaskiego objętych poradnictwem specjalnym w 2017 r.....	8
Rys.3. Rozmieszczenie placówek opiekuńczo-wychowawczych na terenie województwa	13